

only country where the proportion of citizens who communicate in the minority language is over 10 %. In some of the «new» EU countries of Central and Eastern Europe, the proportion of such people is much greater. For example, in Latvia 38 %, Estonia 31 % in Lithuania and Bulgaria, 16 % in Slovakia for more than 10 % of the population are citizens who communicate in a language other than the official language of the state. The largest minority language group in the EU is Russians, nearly 2 million people, most of whom live in the Baltic countries. The most commonspread minority language group in the central Europe is Hungarian, 1,2 million people of which reside in Romania and 460 thousand in Slovakia.

It is noted that in spite of all the attempts of the EU and the Council of Europe to establish the regime of linguistic equality, the status of these languages within the EU and within the country of residence differs significantly. Thus, representatives of the individual minority language communities of related states which are members of the European Union, such as the Hungarians in Romania and Slovakia, the German-speaking population of South Tyrol, the Denmark population of Germany and the German-speaking population of Denmark, the Poles of the Czech Republic have the right and the ability to access the EU institutions and to receive answers to their own language, as they are the official languages of the EU. At the same time, representatives of other minority language communities, for example Russian Baltic countries, or Ukrainians in Poland and Slovakia, regardless of the number and regional concentration don't have such opportunities.

In such a finding positives, is draw attention to the fact that the EU states linguistic rights are not fully protected, which prevents many linguistic communities to fully use their language in the European democratic process. The author concludes that the language regime of the EU based on the principle of linguistic diversity and language equality, but this equality on the practice applies only to official languages of the Member States but within this states such equality is only for those languages which have acquired official status for its national legislation.

Key words: language law, linguistic minorities, equality of languages, European integration, non-discrimination, cultural diversity.

УДК 341.172

І. М. ПРОЦЕНКО,
молодший науковий співробітник

ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ СНД

Традиційно договори про зону вільної торгівлі сприймаються як такі, що мають велике значення для світової економіки та споживачів, оскільки вони, передбачаючи зняття тарифних, а подекуди і нетарифних обмежень руху товарів, допомагають зробити торгівлю більш швидкою, а значить і більш прибутковою, а товари з різних куточків планети – більш доступними для споживачів. Однак договори про зону вільної торгівлі мають і інший бік – непрямо вони сприяють «захопленню» національних ринків іноземними товарами й усуненню з них національних товаровиробників. Ця їхня властивість призводить до того, що часто навіть давні торговельні партнери не можуть укласти між собою договір про зону вільної торгівлі (що має місце, наприклад, у від-

носинах між Україною та більш економічно потужною Туреччиною). Водночас, за даними вітчизняного Міністерства закордонних справ, Україна вже має чинні угоди про вільну торгівлю з державами – членами СНД, державами – членами ЄАВТ (тобто Європейської асоціації вільної торгівлі, до якої входять Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн), з Македонією, а також з Чорногорією. На черзі набуття чинності Повною та всеохоплюючою угодою про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом. Перемовини щодо укладення угод про вільну торгівлю також ведуться з В'єтнамом, Ізраїлем, Канадою, Марокко, Ліваном, Туреччиною, Сербією, Сирією тощо [1].

Водночас на теренах СНД договори про зону вільної торгівлі, як і більшість інших економічних ініціатив у цьому регіоні, відіграють ще й велику політичну роль. Зокрема, підписання Україною Договору про зону вільної торгівлі СНД 2011 р. [2] (далі – Договір про ЗВТ) й подальша його ратифікація, на фоні одночасного проведення переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами, з іншої сторони, сприймалася багатьма фахівцями як крок держави в східному напрямку й утвердження геополітичного панування Російської Федерації в регіоні.

Тісний зв'язок торгівлі та політики, і навіть залежність торгівлі від політики в рамках Співдружності була продемонстрована також тоді, коли в липні 2013 р. Федеральна служба Російської Федерації по нагляду в сфері захисту прав споживачів та благополуччя людини (так званий Росспоживнагляд) раптово знайшла канцерогенні речовини в кондитерській продукції одного з провідних виробників кондитерських товарів в Україні і заборонила ввезення всієї продукції з усіх фабрик цього товаровиробника [3], а Уряд Російської Федерації прийняв рішення не продовжувати на II півріччя 2013 р. квоти на безмитне ввезення труб, вироблених в Україні [4]. Уже тоді було зрозуміло, що дані заходи є реакцією Російської Федерації на активну підтримку окремими бізнесменами України ідеї підписання державою Угоди про асоціацію з ЄС, оскільки воно повністю відповідало «Комплексу заходів по втягненню України в євразійський інтеграційний процес», розробленого центральними органами влади Російської Федерації. Адже згідно з п. 1.1 цього документа «при роботі з бізнес-структурами слід бути готовими йти назустріч українським партнерам у прийнятті рішень з питань, що є цікавими для них в обмін на пряму підтримку процесу приєднання. І навпаки, вдаватися до санкцій щодо підприємств, власники чи керівники яких підтримують політичні сили, які є противниками приєднання, чи відкрито агітують за євроінтеграцію» [5]. При цьому органам державної влади РФ було байдуже, що в результаті їх дій порушувалися як міжнародні домовленості між країнами, так і зовнішньоекономічні контракти господарюючих суб'єктів обох держав, що, в свою чергу, також непрямо відобразилося і на споживачах, і на заробітній платі працівників, і на податках і головне – стало однією з цеглин на шляху до спалаху Революції гідності в Україні.

Негативний досвід торговельного партнерства в рамках СНД змушує шукати відповідь на питання про те, чи передбачають договори СНД заходи відпо-

відальності за порушення правил міждержавної торгівлі. Звичайно, пошук відповіді на нього має здійснюватися шляхом аналізу положень Договору про ЗВТ.

Договір про ЗВТ, спираючись на основоположний принцип міжнародного права *pacta sunt servanda*, встановлює обов'язок сторін вживати всіх необхідних заходів для виконання зобов'язань за цим договором. Також ним передбачається система заходів у відповідь на можливе порушення умов договору. Зокрема, йдеться про спеціальні захисні заходи, антидемпінгові та компенсаційні заходи, обмеження з метою забезпечення платіжного балансу, які можна кваліфікувати як контрзаходи.

Також у Договорі про ЗВТ встановлюються процесуальні механізми вирішення спорів, що можуть виникнути за договором, які можуть не тільки допомогти вирішити спір про невиконання міжнародного договору, а й також можуть призвести до накладення заходів міжнародної відповідальності на правопорушника і змусити його до відшкодування шкоди. Серед цих механізмів: проведення консультацій (з метою досягнення взаємоприйнятної залагодження ситуації); у випадку недосягнення згоди щодо такого залагодження – звернення або до Економічного суду СНД, або до комісії експертів, що діятиме згідно з процедурою вирішення спорів, передбаченою в Додатку 4 до Договору про ЗВТ (діє для сторін Договору про ЗВТ, які не беруть участі в Економічному суді СНД), або до механізмів вирішення спорів Світової організації торгівлі.

Загалом, для договорів даного типу є характерним включення норм про заходи, які можуть вживатися у відповідь на порушення умов договору та норм, про процесуальні механізми розв'язання спорів, що виникають за договором (які, до речі, є схожими між собою, однак не ідентичними), при чому в них не завжди визнаються порушення зобов'язань за договором в якості окремої підстави для звернення до цих процедур. Зокрема, в Угоді про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ 2010 р. [6] говориться лише про способи вирішення спорів, які стосуються тлумачення або застосування даної угоди (розділ 9), що, звичайно ж, не виключає можливості звернутися до даних процедур і у випадку невиконання стороною умов договору.

Такий же підхід використовується і в Угоді про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії 2011 р. [7]. Відповідно ж до Угоди про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною 2001 р. [8], зокрема, статей 33 та 22, якщо одна зі сторін вважатиме, що інша сторона не виконала зобов'язання згідно з даною угодою, тоді сторони можуть спробувати вирішити спір через спеціальний орган – Спільний комітет, водночас і договірна сторона, яка вважає, що положення договору були порушені, може вдаватися до захисних заходів уже після завершення консультацій у Спільному комітеті або після закінчення тримісячного періоду з дати першого повідомлення іншої сторони. Отже, якщо Угоди про зону вільної торгівлі з ЄАВТ та з Чорногорією окремо не виділяють невиконання зобов'язань, як підставу для виникнення спору і звернення до передбачених в Угоді процесуальних механізмів його розв'язання, то в Угоді з Македонією це передбачено, хоча способи і процедури розгляду спору є менш розгорнутими порівняно з Угодами, названими вище.

Як зазначалося, Договір про ЗВТ, зокрема в ст. 19, запроваджує процесуальні механізми врегулювання спорів, що можуть виникнути за цим Договором. Хоча одразу слід звернути увагу на те, що ні зазначена ст. 19, ні інші статті Договору про ЗВТ не поширюють ці механізми врегулювання спорів на спори, що виникають у зв'язку із тлумаченням змісту даного Договору. Цю проблему частково можна вирішити шляхом звернення до Економічного суду СНД, який, як відомо, попри невідповідність його сутності поставленим перед ним завданням, володіє компетенцією тлумачити міжнародні договори, укладені в рамках СНД. Зокрема, ним уже було розглянуто одну справу щодо тлумачення умов Договору про ЗВТ і винесено по ній Консультативний висновок № 01-1/2-13 від 24 грудня 2013 р. Йдеться про справу, порушену за зверненням Бізнес союзу підприємців та наймачів імені професора М. С. Кунявського про тлумачення п. 1 ст. 2 Договору про ЗВТ [9].

Однак певні держави – учасниці Договору про ЗВТ, зокрема Україна, не беруть участі в роботі Економічного суду СНД і, відповідно, не мають можливості звернутися до нього за тлумаченням положень цього Договору. Дана обставина може значно зашкодити правильному застосуванню ст. 19 Договору про ЗВТ, оскільки на практиці можуть виникнути проблеми із правильним тлумаченням поняття «економічні інтереси іншої сторони», яке є доволі широким і невизначеним.

Повертаючись до питання розгляду спорів за Договором про ЗВТ відмітимо, що ст. 19 цього Договору визначає тільки одну юридичну підставу звернення до цих процедур – нею є невиконання зобов'язань, якщо таке невиконання завдає чи може завдати шкоду економічним інтересам певної сторони за договором. Отже, докладне вивчення цього положення дає підстави стверджувати, що до процесуальних механізмів розв'язання спору, передбачених Договором про ЗВТ можна звернутися лише за одночасної наявності двох обставин:

- якщо сторона договору не виконує свої зобов'язання за Договором;
- якщо таке невиконання завдає чи може завдати шкоду економічним інтересам іншої сторони.

Таким чином, Договором про ЗВТ не передбачена судова процедура, до якої можна було б вдатися для примушування держави припинити протиправні діяння і виконати свої зобов'язання за договором (якщо шкоди цими діями не було завдано). Окрім цього, у Договорі про ЗВТ не передбачено судового механізму, до якого могли б вдатися інші держави – учасниці СНД (не постраждалі від порушення Договору) для того, щоб закликати державу-порушницю до припинення порушення зобов'язань щодо групи держав, яке діє для захисту колективного інтересу. Варто відмітити, що Угода про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною 2001 р. передбачає можливість вчинення судових процедур тільки за невиконання договірних зобов'язань однією зі сторін, незалежно від настання чи можливості настання шкоди у зв'язку з цим невиконанням.

На нашу думку, підхід Договору про ЗВТ до питання про підстави звернення до механізмів розв'язання спорів не відповідає сутності принципу раста

sunt servanda. Також такий підхід певною мірою не відповідає розробленому Комісією міжнародного права ООН Проекту Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, який, попри свою формальну юридичну необов'язковість, є кодифікацією звичаєвих норм міжнародного права в сфері міжнародної відповідальності. Адже, хоча ст. 42 Проекту надає можливість призвати державу до відповідальності (тобто можливість «надати офіційну дипломатичну претензію чи порушити судову справу проти держави, яка несе відповідальність» [10, с. 285]) лише за державою, яка є потерпілою від міжнародно-протиправного діяння, однак, з іншого боку, ст. 48 передбачає право будь-якої держави, іншої, ніж потерпіла, призвати до відповідальності державу-порушницю, якщо порушене зобов'язання є зобов'язанням щодо групи держав і створене для захисту колективних інтересів цієї групи й саме такі випадки можуть мати місце в рамках виконання Договору про ЗВТ, який було укладено в інтересах всієї Співдружності. У преамбулі Договору були закріплені такі спільні інтереси: інтеграція в світову економіку та міжнародну торгову систему, постійне підвищення рівня життя населення держав.

Однак відповідно до ст. 19 Договору про ЗВТ тільки держава, якій завдано шкоду чи може бути завдано шкоду, може звернутися до Економічного суду СНД чи задіяти механізми розв'язання спорів СОТ, тобто здійснити своє право на призначення держави до відповідальності (звернення до примирювальних процедур розгляду спору не вважається у праві міжнародної відповідальності призначенням до міжнародної відповідальності). Інші держави можуть призвати порушницю до відповідальності за допомогою дипломатичних шляхів, такий же шлях також може бути використаний і потерпілою країною.

Таким чином, розглянуті у даній статті окремі аспекти настання відповідальності за порушення Договору про зону вільної торгівлі СНД 2011 р. дають підстави вважати, що, незважаючи на те, що договори про вільну торгівлю можуть позитивно вплинути на економічний розвиток держави, Україна поки що уклала договори такого типу з незначною кількістю держав (окрім, Договору про ЗВТ, існують також договори про вільну торгівлю з державами – учасницями ЄАВТ, з Македонією, Чорногорією; також очікується набуття чинності Угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом). Не дуже велика кількість цих договорів пояснюється тим, що Україна як член СОТ користується лібералізаційними перевагами, наданими цією організацією, а також тим, що певні торгові партнери України є більш економічно могутніми і, як наслідок, можуть знищити національних виробників певних товарів. Крім того, окремі країни часто вдаються до порушення торгових договорів, здійснюючи тим самим політичний тиск на Україну.

В зв'язку з цим були розглянуті особливості накладення міжнародної відповідальності за порушення Договору про ЗВТ, й зокрема, встановлено, що в цих договорах, як правило, передбачається система заходів у відповідь на можливе порушення умов договору (спеціальні захисні заходи, антидемпінгові та компенсаційні заходи, обмеження з метою забезпечення платіжного балансу) та встановлюються процесуальні механізми розгляду спорів, пов'язаних із невиконанням умов договору, які, однак, не завжди можуть бути використані державами.

Список використаних джерел

1. *Інформація* щодо укладення угод про вільну торгівлю з перспективними торговельно-економічними партнерами України [Електронний ресурс] / Сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>.
2. *Договор* о зоне свободной торговли, заключенный в рамках СНГ от 18 октября 2011 г. [Электронный ресурс] / Интернет-портал СНГ. – Режим доступа : http://www.e-cis.info/page.php?id=20062#_edn1.
3. *Управление* Федеральной Службы по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека по Красноярскому краю «О запрете ввоза кондитерских изделий, произведенных на фабриках Кондитерской корпорации «Рошен»» [Электронный ресурс не указал ни даты принятия этого документа (приблизительно – конец июля 2013 г.), ни его юридическую форму (письмо, постановление или распоряжение), в связи с чем сложно судить о его юридической силе] / Сайт Управления Федеральной Службы по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека по Красноярскому краю. – Режим доступа : <http://24.rosпотrebnadzor.ru/about/obshetvennaya/UgPotr/98748/>.
4. *Россия* решила не продлевать до конца года квоты на поставку украинских труб [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://economics.unian.net/industry/811972-rosiya-reshila-ne-prodlevat-do-kontsa-goda-kvoty-na-postavku-ukrainskih-trub.html>.
5. *О комплексе мер* по вовлечению Украины в евразийский интеграционный процесс [Электронный ресурс] / Сайт газеты «Дзеркало тижня. Україна». – Режим доступа : http://gazeta.zn.ua/internal/o-komplekse-mer-po-vo vlecheniyu-ukrainy-v-evraziyskiy-integratsionnyu-process-_html.
6. *Угода* про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ 2010 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_456.
7. *Угода* про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії 2011 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/892_008.
8. *Угода* про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною 2001 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_200.
9. *Консультативное* заключение Экономического Суда Содружества Независимых Государств о толковании п. 1 ст. 2 Договора о зоне свободной торговли от 18 октября 2011 г. 24 декабря 2013 г. № 01–1/2–13 [Электронный ресурс] / Официальный сайт Экономического Суда СНГ. – Режим доступа : http://www.sudsg.org/download_files/th/2013/zk_01-1_2-13_24122013.pdf.
10. *Лукашук І. І.* Право международной ответственности / Лукашук І. І. – М., 2004.

Проценко І. М. Питання відповідальності за порушення умов функціонування зони вільної торгівлі СНД

У статті досліджуються окремі аспекти відповідальності держав за порушення умов Договору про зону вільної торгівлі СНД 2011 р. Шляхом порівняння різних договорів про зону вільної торгівлі, укладених Україною з рядом держав світу, встановлено основні положення, які закріплюються в договорах такого типу у зв'язку з відповідальністю держав. Окрім цього, велику увагу в статті приділено юридичному аналізу «невиконання зобов'язань за договором», як основний підстави звернення до процесуальних механізмів вирішення спорів.

this approach does not correspond to some extent developed by the UN International Law Commission Draft Articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts, which despite its formal legal requirement, is a codification of customary international law in international responsibility. Indeed, although Article 42 allows the project to call the state to account (the opportunity to «give a formal diplomatic claim or to prosecute against the state, which is responsible») for only State that is a victim of an internationally wrongful act, however, on the other hand, Article 48 provides for the right of any State other than the victim, to call to account the State infringer if violated obligation is an obligation of states and respect established to protect the collective interests of the group and it is these cases may have place within the framework of the Treaty on the FTA CIS, which was concluded in the interests of the Commonwealth.

The article also draws attention to the fact that the Treaty on the CIS free trade zone is not under the scope of the dispute settlement mechanisms provided for in Art. 19 on the debate about the interpretation of the provisions of the contract. Although, as a rule, in the agreements on free trade zone for all disputes are common mechanisms of their settlement.

Key words: agreement on free trade zone, the Treaty on the free trade zone CIS 2011, international legal responsibility, Draft Articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts, the CIS Economic Court, the WTO dispute settlement.

УДК 347.340

Бартош ШОЛЬЦ-НАРТОВСКИ,
доктор філософії
(Польща)

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ ФРАНЦІШКА ЛОНГШАМПА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ РИМСЬКОГО ПРАВА

The majority of professor Franciszek Longchamps' [1] works was devoted to the study of administrative law. His detailed works concerning themes related to contemporary law and modern-day legal thought [2] gave rise to reflections on the knowledge of law, initially scattered as loose fragments, but later worked out into a consistent framework. These comprised a work entitled «Problems in the Cognition of Law», published in 1968 by Wrocławskie Towarzystwo Naukowe (*Wrocław Association of Science*) [3]. The author's excellent character as a researcher could be seen already in the foreword. In an optimistic but also realistic assessment, he wrote: 'two matters seem to form the subject of legal thought today, both in our country and abroad; these are: the basis for a sound knowledge of law and the value, which the law presents for the human being. The exchange of opinions and experience is greatly desirable in this respect. As regards definitive solutions, however, these might never be found, as the above-mentioned fundamental matters are involved in too great a number of complex and changeable systems. He goes on: «these reflections (...) may only suggest directions to be taken in order to seek such solutions».

The above reflections set directions for the author's research as well as pose questions which he pondered: what are the methods to obtain a sound knowledge of

Ключові слова: договори про зону вільної торгівлі, Договір про зону вільної торгівлі СНД 2011 р., міжнародно-правова відповідальність, Проект Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, Економічний суд СНД, механізми вирішення спорів СОТ.

Проценко И. Н. Вопросы ответственности в рамках выполнения условий функционирования зоны свободной торговли СНГ

В статье исследуются отдельные аспекты ответственности государств за нарушение условий Договора о зоне свободной торговли СНГ 2011 г. Путем сравнения разных договоров о зоне свободной торговли, заключенных Украиной с рядом государств мира, установлено основные положения, которые закрепляются в договорах такого типа в связи с ответственностью государств. Кроме того, большое внимание в статье уделено юридическому анализу «неисполнения обязательств по договору» как главному основанию обращения к процессуальным механизмам разрешения споров.

Ключевые слова: договора о зоне свободной торговли, Договор о зоне свободной торговли СНГ 2011 г., международно-правовая ответственность, Проект Статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния, Экономический суд СНГ, механизмы разрешения споров ВТО.

Protsenko I. M. The features of liability for breach of the functioning of CIS Free Trade Zone

The article examines some aspects of liability for breach of the Treaty on the CIS free trade zone 2011. Despite the fact that free trade zone Treaty can have a positive impact on the economic development of the state, Ukraine has entered into a contract of this type with a small number of countries (except the agreement with Member CIS countries, there is also agreement between the participating countries with EFTA, Macedonia, Montenegro). This is due to the fact that Ukraine, as a WTO member, enjoys advantages provided by this organization, as well as the fact that many trade partners of Ukraine are more economically powerful and as a result, can destroy national producers of certain goods. In addition, individual countries often resort to a violation of trade agreements, thereby responding to political pressure on Ukraine. In this regard, the features were imposing international responsibility for violation of the Treaty on Free Trade CIS 2011, and in particular, it was found that these contracts are generally expected to system response to a possible breach of contract (special protective measures anti-dumping and countervailing measures, restrictions to ensure the balance of payments) and established procedural mechanisms for dealing with disputes relating to the non-performance of the contract, which, however, can not always be used by States. Thus, the article stated that the Treaty on Free Trade CIS defines only one legal basis to address procedural mechanisms to resolve disputes - it is the default if such failure puts or would damage the economic interests of a party to the contract. Therefore, a detailed study of this provision gave reason to believe that the procedural mechanisms for dispute resolution envisaged by the FTA CIS can be accessed only by the simultaneous presence of two circumstances: if the contract party is not fulfilling its obligations under the Agreement and if such failure strikes or may harm the economic interests of the other party. Thus, the Treaty on free trade zone CIS provides judicial procedure, which could be forced to resort to the state to stop illegal act and fulfill its obligations under the contract (if these actions do not harm suffered). In addition, the Treaty on free trade zone CIS provided legal mechanism, which could take other CIS member states (not affected by the violation of the Treaty) to call on state-infringer to stop violations of obligations in respect of States which acts to protect the collective interest. In our view, the approach of the CIS free trade to the question of the request to the mechanisms of dispute resolution does not match the essence of the principle of *pacta sunt servanda*. Also,